
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ АСПЕКТ УКРАЇНСЬКОЇ ГЕОПОЛІТИКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Україна в геополітичному просторі сучасності, її місце після розширення ЄС (1 травня 2004 року та 1 січня 2007 року) в новому глобальному вимірі – актуальна тема дослідження. Її важливість зумовлена кількома чинниками.

По-перше, протягом років незалежності не вдалося подолати глибокий політико-ідеологічний розкол українського суспільства, в тому числі з питань геостратегічного вибору між Сходом і Заходом[1]. Ми не розв'язали проблему національного примирення, не вирішили низку питань по осі “Схід-Захід”, багатьох інших завдань. Україна вибудувалась як держава, тепер ми повинні утвердити себе як українська політична нація. Адже історія – це процес самоусвідомлення нацією своєї сутності, і саме усвідомлення себе самої у процесі історії нація здійснює своє призначення. “Українці, – писав **М.Грушевський**, – мусять стати нацією, коли не хочуть зостатися паріями серед народностей. Прийшов той час – час життя...”[2].

Чинником, що найбільш ускладнює зовнішньополітичний курс нашої держави, є **недостатня визначеність сучасних геополітичних процесів, а також проблема збереження ідентичності нації в умовах глобалізації**. Адже глобалізація (розширення і поглиблення соціальних зв'язків та інститутів у просторі й часі) сьогодні – це об'єктивна реальність, і тому питання щодо входження чи невходження до її структур окремих націй, народів і навіть цивілізацій не обговорюється, воно вже вирішене. Саме тому Україна є також органічною складовою глобального простору.

Британський історик **Є.Дж. Гобсбаум** зазначав, що одним із основних викликів ХХІ ст. є **зниження ролі національної держави як системи, у межах якої живуть люди і на просторі якої відбувається більшість значущих для них подій** [3]. На цій залежності держав в умовах глобалізації акцентує увагу і Зб.Бжезинський, який писав: “Глобалі-

---

зація стимулює процеси, які призводять до ерозії традиційних державних суверенітетів...”, що загрожує “...втратою національного контролю над основними економічними та соціальними цінностями”[4].

Це особливо небезпечно для молодих держав, які стали на шлях незалежного розвитку. Небезпека в тому, що в ході глобалізації відбувається процес диференціації бідних та багатих країн. Колишній держсекретар США **Г.Кісінджер** з цього приводу зазначав, що світові лідери не можуть ігнорувати той факт, що за багатьма напрямками періва між тими, кому випадають плоди глобалізації і всіма іншими, продовжує зростати, причому як у межах окремих держав, так і світовому масштабі. Тому складається ситуація, що змушує “сильних попірати слабких”[5].

Заслуговує уваги і вислів американського геополітика **С.Гантінгтона** про те, що Захід реалізує свої економічні інтереси і у зв'язку з цим нав'язує іншим країнам економічну політику за власним баченням. У праці “Битва цивілізацій”, він пише, що прагнення Заходу насаджувати свої цінності, сприяти своїм економічним інтересам викликає зворотню реакцію в інших цивілізацій. *Центральною віссю Світової політики буде найімовірніше конфлікт між Заходом і всіма іншими цивілізаціями*[6]. Зазначені фактори слід врахувати і Україні в процесі здійснення зовнішньої політики.

По-друге, наше геостратегічне становище. Україна лежить на перехресті різновекторних геополітичних інтересів у безпосередній зоні суперечливого стратегічного трикутника “США-ЄС-Росія”. Контури цього трикутника ще не набули чітких обрисів, однак мало хто не відмічає значущу роль Української держави в їх остаточному визначенні. Адже Україна є проміжним, санітарним кордоном, або “буферною зоною” цивілізаційного простору між західною і російсько-євразійською цивілізаціями. *Для натівської Європи східні кордони України є лінією розлому між Європою і Росією, а Росія вбачає в західних кордонах України лінію розлому між НАТО та СНД – простором, який вважає зоною своїх інтересів*[7].

Така увага до України цілком зрозуміла, адже вона перша в Європі за територією (603,7 тис. кв. км.), п'ята за кількістю населення (47,0 млн. чол.). По кордонах наша держава межує з країнами ЄС – Польщею (542,3 км.), Словаччиною (98,7 км.), Угорщиною (135,1 км.) та Румунією (608,6 км.) На частку України припадає 40 % європейських чорноземів, вона має більше як на сто років запасів залізної, марганцевої, уранових руд та цінних металів, історичні і культурні передумови для участі у західноєвропейському економічному просторі.

По-третє, після останніх двох розширень ЄС (2004 р., 2007 р.), зона його впливу вперше наблизилась до західних кордонів України. Змінився ландшафт Європи по кордонах. Внаслідок цього Україна опинилася за штучно створеними розподільчими лініями на Європейському континенті. Якщо до 2004 р. Україна мала рівноправні взаємовідносини з країнами-сусідами, то після входження їх до Європейського Союзу кожна з них відносно нашої держави виступає як складова частина надпотужного економічного блоку з населенням біля 350 млн. чол. і ВВП близько 10 млрд. доларів США.

Розширення ЄС і виникнення спільного українсько-євросоюзівського кордону об'єктивно зумовили для України сприятливу ситуацію, відкриваючи для неї додаткові інтеграційні можливості, враховуючи її геополітичне розташування і наявність транскордонних газових, транспортних, енергетичних артерій: газопроводи “Прогрес”, “Уренгой–Помари–Ужгород”, нафтопровід “Дружба”, енергосистема “Мир”, 3-й та 5-й міжнародний Критський автотранспортні коридори, розгалужену прикордонну залізничну мережу та інше.

Стимулюючим євроінтеграційним фактором українського зовнішньополітичного курсу стали події 2004-2006 рр. коли змінилось ставлення ЄС до євроінтеграційних прагнень України. Сутність цієї зміни полягає в тому, що відтепер європейці починають локалізувати Україну як країну, що розташована не просто “на сході”, а “на сході

Європи”, визнаючи її невід’ємною складовою єдиного європейського цивілізованого і політичного простору, тобто “своєю”. Тому так званий іміджевий фактор починає працювати на користь України. Процес “великого розширення” ЄС 2004-2007 рр. засвідчив завершення перехідного періоду постсоціалістичної трансформації і становлення нових європейських відносин. Цей процес, з огляду на наближення до наших кордонів – вимусив визначитись з проблемою місця України в оновленій Європі.

Ці висновки, на нашу думку, є базовими при дослідженні складових євроінтеграційного курсу України.

По-четверте, відповідне послаблення зовнішньополітичного впливу Росії на Україну. Про це свідчать невдача врегулювання придністровського конфлікту, результати виборів у Молдові та Абхазії, а також інші протиріччя в українсько-російських відносинах. Напруга, що зародилась в 2004 р. довкола о. Тузла, переросла в 2005 р. в “газову”, “м’ясо-молочну”, “трубну” кризи, загострення відносин з Придністровською республікою та небажання України співпрацювати в рамках ЄП (за винятком співпраці по наближенню до СОТ), що викликає роздратування східних сусідніх держав, та інше.

У цих непростих умовах визначення геополітичного курсу та інтересів України *необхідне врахування складної системи інтересів різних країн, розкладу сил – економічних, політичних, військових, духовних – у кожному регіоні світу. Насамперед це стосується найближчих сусідів України в країнах глобального значення, що прагнуть знайти власні інтереси в Україні або самі становлять для неї особливий інтерес.*

Розглядаючи місце і роль України в геополітичному просторі сучасності, не можна не враховувати важливого значення її у становленні нової конфігурації геополітичного простору Європи. Це відмічали і відмічають політики, вчені-науковці, державні діячі різних рівнів. Окремі визначення й оцінки місця і ролі України в геополітичному вимірі і реаліях євроінтеграційного сьогодення такі:

“Наріжним каменем української зовнішньої політики стала стратегія повноцінної і повномасштабної інтеграції у Європейський Союз. Ідея об’єднаної Європи є для нас найефективнішою і найпривабливішою моделлю розвитку, в якій динамічна економіка і технологічний поступ вдало гармонізуються із підвищенням стандартів життя і захистом прав людини”.

Віктор Ющенко

“Україна – важлива клітина на євразійській шахівниці і є геополітичним стрижнем...”.

Збігнев Бжезинський

“Українські землі не є закутком. З огляду торгівлі і геополітики – це одна з найважливіших країн світу, її значення постійно зростатиме”.

Юрій Липа

“Геополітичне розташування України на східному просторі... слід використати для забезпечення глобального балансу сил”.

Генрі Кісінджер

“За логікою геополітичних тенденцій інтерес до України зберігатиметься і зростатиме, оскільки вона є важливою стратегічною державою і може стати магнітом, який зведе до купи Східну і Західну Європу”.

Вільям Кернан

“Європейський Союз є ефективним інструментом континентальної координації. Участь України в усіх його інститутах відповідає, загалом, її національним інтересам”.

Андрій Деркач

Захід, і особливо Сполучені Штати, – писав Зб.Бжезинський, – запізнився визнати важливе з точки зору геополітики значення існування самостійної Української держави, яка є важливою “клітиною” на європейській шахівниці, геополітичним стержнем, тому що саме її існування як незалежної держави допомагає трансформувати Росію[8].

“Без України Росія перестає бути євразійською імперією. Без України Росія все ще може боротися за імперський

статус, але тоді вона стала б в основному азіатською імперською державою і більш за все була втягнута у виснажливі конфлікти із піднімаючою головою Середньою Азією”, – відмічав автор “Великої шахівниці...”[9].

Цікаві факти з цього приводу наводить Анатолій Гальчинський, який, посилаючись на книгу Зб.Бжезинського “Вибір: світове панування чи глобальне лідерство?”, що вийшла влітку 2004 р., наводить обґрунтування трьох фаз геополітичних перетворень у Європі: *Перша фаза* – **“варшавський раунд”**. Її мета – “ліквідувати найбільш очевидний і зловісний спадок “холодної війни” шляхом введення Польщі, Угорщини та Чеської Республіки до Північноатлантичного альянсу”; *Друга фаза* – **“вільнюський раунд”** – це продовження відповідного процесу. Причому на цей раз розширення Альянсу збіглося з розширенням ЄС; *Третя фаза* – **“київський раунд”**. За словами Зб.Бжезинського, це *“буде більш важкий, комплексний та проблематичний процес, звернений на Схід, на Україну, який, можливо, охопить і Кавказ”*[10].

Така позиція, оприлюднена ще перед Помаранчевою революцією, дає змогу зрозуміти, окрім іншого, мотивацію фактичної інформаційної війни, що розгорнулася навколо двох лідируючих кандидатів під час останніх президентських виборів. Її безпосередніми суб’єктами виявилися не лише міжнародні ЗМІ та громадські організації, а й урядові інституції. В рамках пропагандистського тиску на Україну президентські перегони ще перед їхнім виходом на стадію голосування висвітлювалися у взаємо заперечних визначеннях: або демократія – або авторитаризм, або Захід – або Росія, або з нами – або проти нас[11].

Фактично йшлося про інше – фактичне перетворення президентських виборів в Україні на інструмент жорсткого геополітичного суперництва провідних центрів, зокрема Росії та США, на пострадянському просторі.

“Вимушений акцентувати на цьому увагу, – підкреслює А.Гальчинський, – аби попередити загрозу ослаблення (або

навіть утрати) одного з найпринциповіших здобутків попередніх років – суверенності нашої держави у міжнародних справах, загрозу її втягування у будь-які конфліктні проекти зовнішніх центрів сили, зокрема ті, що стосуються формування зон впливу на пострадянському просторі. Ми знаходимося на перехресті геополітичних інтересів, на межі двох світів, двох у багатьох аспектах самодостатніх і водночас потенційно конфліктних, як це доводить багатовікова історія, цивілізації, і тому будь-яка помилковість чи навіть неточність при визначенні відповідних пріоритетів можуть мати вкрай негативні для нас наслідки”[12].

Враховуючи, що однією з найважливіших категорій геополітики є геостратегія, яка означає обґрунтований геополітикою напрям діяльності держави на міжнародній арені, важливо своєчасно корегувати пріоритети зовнішньополітичного курсу. Тому сутність геостратегії полягає у стратегічному управлінні геополітичними процесами.

Виходячи з цього, можливо стверджувати, що сьогодні надзвичайно важливим фактором є чітке визначення пріоритетних і стратегічних завдань сучасної української геостратегії загалом і особливо зовнішньополітичного курсу Президентом України, суть якої полягає в реалізації нової філософії зовнішньої політики України, яка включає:

- європейську та євроатлантичну інтеграцію, яка є визначальним зовнішньополітичним пріоритетом держави;
- зміцнення національної безпеки і поступального економічного розвитку, утвердження цінностей демократії, прав та свобод людини;
- розвиток стратегічного партнерства із США, РФ і Польщею, зміцнення двосторонніх економічних відносин з іншими країнами світу з метою посилення позицій українських товаровиробників на світових ринках та інше[13].

Реалізація зовнішньополітичного курсу України відповідає базовим національним **інтересам**. Вони такі: *перший* – збереження територіальної цілісності держави та недо-

---

торканності її кордонів. *Другий* – включення української економіки до світової економічної системи. *Третій* – питання відносин України з безпосереднім географічним оточенням, тобто з сусідами, та інше.

Виходячи з національних інтересів, можемо виділити основні пріоритети зовнішньополітичної діяльності України на нинішньому етапі. Це:

- а) забезпечення національної безпеки;
- б) європейська та євроатлантична інтеграція України;
- в) підтримання двосторонніх відносин з партнерами, які готові співпрацювати з Україною на двосторонньому рівні.

Саме ці базові поняття геополітичного курсу України та напрями геостратегії більш за все відповідають сутності, місцю і ролі України в сучасному геополітичному просторі.

Аналізуючи стан справ щодо реалізації пріоритетності євроінтеграційного зовнішньополітичного курсу України, слід зазначити неоднозначність і непослідовність цього процесу за останні роки.

Будучи чітко сформульованою в базових нормативно-правових актах України, інтеграція в ЄС до 2004 року здійснювалась лише на словах, що викликало обґрунтовану недовіру до нашої держави з боку Євросоюзу. Дії і ставлення України до співпраці і входження в ЄС, яка протягом останніх 15 років далеко не все зробила для реалізації своїх намірів, не залишилися непоміченим на Заході. Як результат, більш напориста євроінтеграційна політика Болгарії та Румунії привела їх до Євросоюзу 1 січня 2007 року.

Сприятлива можливість перейти до практичного втілення євроінтеграційної стратегії України настала після Помаранчевої революції і проголошення Президентом України Віктором Ющенком чіткої, стратегічно виваженої, прагматичної і передбачуваної філософії зовнішньої політики держави.

Вагомі зрушення щодо практичного виконання євроінтеграційного курсу України відбулися у 2005-2006 рр., коли Парламент прийняв основний пакет "гармонізаційних законів" щодо СОТ. Активізували роботу раніше створені євроінтеграційні структури України: Міністерство економіки і європейської інтеграції; парламентський комітет і Державний секретар з питань європейської інтеграції, які сприяли інтенсифікації руху держави до СОТ, посилили контроль за процесом гармонізації законодавства України із нормативною базою ЄС.

Оптимістичним прогнозом для держави стали рішення київського (2005р.) саміту Україна-ЄС, де Україну визнано державою з ринковою економікою. Виступаючи на саміті Україна-ЄС, Президент України Віктор Ющенко, звертаючись до Генерального секретаря та Верховного представника ЄС Хав'єра Солани, Президента Європейської Комісії Жозе Мануеля Баррозу та Комісарів Беніти Ферреро-Вальднер і Пітера Мендельсона, підкреслював, що це найуспішніший саміт із проведених Україною та ЄС.

Важливим, актуальним завданням на 2007 р. є розробка стратегічної програми адаптації та реалізації потенціалу членства в СОТ, яка передбачатиме:

- спеціальні заходи, спрямовані на компенсацію очікуваних короткострокових негативних наслідків від вступу до СОТ, зокрема у сфері зайнятості;
- умови та терміни системного захисту пріоритетних галузей економіки з максимальним використанням механізмів, дозволених СОТ;
- подолання дискримінаційних обмежень щодо українських компаній на зовнішніх ринках;
- підготовку спеціалістів, здатних використовувати правові норми СОТ і діючи систему вирішення суперечок для обстоювання інтересів України на зовнішніх ринках.

Саме тому, на наш погляд, особливу увагу привертає Угода про умови приєднання України до Всесвітньої торгівельної організації, підписана 2006 року між Україною і США.

Виступаючи у Гельсінкі перед учасниками саміту Україна-ЄС щодо терміну вступу України до СОТ, Президент України висловив упевненість, що до кінця листопада 2006 р. український парламент прийме необхідний для цього пакет законопроектів. 21 грудня від Робочої групи в Женеві буде отримано позитивний висновок СОТ щодо цього питання[14].

Оптимістично щодо вступу України в СОТ налаштований і уряд України. Під час візиту до Брюсселя у вересні 2006 р. і зустрічі з Президентом Європарламенту Хосе Боррелем глава Уряду України відзначив, що головними пріоритетами на шляху євроінтеграції визначено боротьбу з корупцією, економічні реформи, вступ України до СОТ і після цього – створення зони вільної торгівлі з ЄС[15].

Добре усвідомлюючи, що інтеграція України в СОТ дає нашій державі, з одного боку, переваги, а з іншого – породжує і негативи для української економіки, важливим є робота з:

а) детального відпрацювання комплексу нормативно-правового забезпечення процесу приєднання до СОТ з урахуванням особливостей імпортно-експортного потенціалу України; забезпечення об'єктивної оцінки можливих негативних наслідків приєднання України до СОТ; мінімізації можливих негативних наслідків у період адаптації;

б) виконання комплексу заходів із забезпечення конкурентоспроможності національної економіки; врахування недоліків і упущень, які мали місце у сусідніх країнах – членах ЄС, щодо повної компенсації збитків у сільськогосподарському виробництві та вугільній галузі, недопущення зростання безробіття в Україні;

в) проведення всебічного аналізу ефективності використання наявних ресурсів для реформування торгівельної політики з метою досягнення критеріїв членства в СОТ та забезпечення перепідготовки кадрів з питань діяльності СОТ, які зможуть відстояти інтереси держави.

Якщо стан реалізації євроінтеграційних пріоритетів України оптимістичний за динамікою вирішення проблем на шляху до СОТ, то головне питання вступу нашої держа-

---

ви до ЄС залишається далеким від вирішення. У 2006 році завдяки об'єднанню зусиль Президента, Верховної Ради та Кабінету Міністрів України вдалося провести розчистку завалів на шляху до євроінтеграції, які накопичувались більше 10-років.

Але, незважаючи на активізацію роботи з практичного вирішення питань шляху євроінтеграції України з боку Президента, Кабінету Міністрів, Верховної Ради, високі офіційні особи Євросоюзу, оцінюючи реальний стан справ, акцентують увагу на складності подальшого розширення Євроспільноти. Так, **член Єврокомісії Г.Фергойген в лютому 2006 року заявив про те, що у найближчі 20 років питання про членство України в ЄС не перебуватиме на порядку денному в практичній площині**[16].

Канцлер Німеччини Ангела Меркель також стримано ставиться до розширення Європейського Союзу. Вона зазначила, що *"до Євросоюзу хочуть приєднатися Україна, Молдова і багато інших країн. Я вважаю, ми з цим не впораємося, це злякає людей, ми мусимо визначитися: як можна тісно співпрацювати з нашими сусідами, що не обов'язково кожен із них став членом ЄС"*[17].

Для поглиблення співпраці між Україною і ЄС лідери Німеччини, Франції і Польщі пропонують укласти з Україною угоду: *"Коммюніке нашої зустрічі буде мати чітку пропозицію стосовно України, яка свідчитиме про нашу готовність укласти з нею нову змістовну угоду співпраці. Вона має стати основою для співпраці і відповідати європейському вибору України"*, – наголосила канцлер Німеччини[18].

В контексті оцінки євроінтеграційних перспектив України журналісти часто згадують і майбутні президентські вибори у Франції. Неодноразово наводилися репліки на кшталт того, що *поки президентом Франції буде Жак Ширак, ні про яке прийняття євроінтеграційних планів України не може бути і мови.*

Закінчення у 2008 році терміну дії Угоди про партнерство та співробітництво (УПС) між Україною і ЄС та її за-

---

міна на нову угоду незабаром стануть одним з ключових пунктів порядку денного відносин України з ЄС. Актуальність цього питання зумовлена особливо високими очікуваннями щодо змісту та спрямованості майбутньої угоди.

Про це свідчать результати саміту Україна–ЄС, що пройшов восени 2006 року в Гельсінкі під головуванням Президента України Віктора Ющенка та Голови Європейської Ради прем'єр-міністра Фінляндської Республіки Матті Ванганена. Серед головних тем засідання – політична та економічна ситуація в Україні, подальше розширення ЄС, укладення між Україною та ЄС угод про спрощений візовий режим та реадмісію, параметри нової угоди про співпрацю, продовження курсу реформ в Україні, а також вступ нашої держави до СОТ та готовність Європейського Союзу розпочати переговорний процес щодо зони вільної торгівлі між Україною та ЄС[19].

За словами Ванганена, ЄС не має на меті відмовлятися від свого подальшого розширення, проте, безперечно, вимагатиме від країн, які прагнуть долучитися до цієї структури, виконання всіх необхідних зобов'язань. Він наголосив, що основним елементом нової угоди між Україною та ЄС має стати створення зони вільної торгівлі, яка виведе економічні відносини України та ЄС на якісно новий рівень. При цьому, за його словами, Україна, безперечно, має стати членом СОТ.

Зі свого боку голова Єврокомісії **Жозе Мануел Баррозу** зазначив, що поглиблена угода між Україною та ЄС буде **важливою складовою стратегічного партнерства двох сторін**. *“Ми вважаємо, що це повинен, бути інноваційний амбітний документ... нова Угода між Україною та Євросоюзом повинна базуватися на інноваційних цінностях”*[20]. Він наголосив, що переговорам щодо розширеної угоди повинно передувати створення зони вільної торгівлі і також висловив сподівання, що Україна докладе усіх зусиль для вступу до СОТ.

На переконання представників ЄС, йдеться про угоду, яка також має містити питання щодо співпраці в торго-

---

вельно-економічній, енергетичній та інших сферах. Водночас було підкреслено, що для успішного процесу євроінтеграції українська влада, безперечно, має приділити значну увагу підтриманню політичної стабільності в Україні, скоординованій та конструктивній роботі всіх гілок влади, поглибленню реформ, боротьбі з корупцією та забезпеченню незалежності судів, реформуванню судової системи, створенню умов для прозорого бізнесу, інвестиційному клімату. У цьому контексті Ж.Баррозу вважає важливим кроком внесення Президентом України до Верховної Ради пакету антикорупційних законопроектів.

Президент України підтримав позицію голови Єврокомісії у тій частині, що до нової угоди між Україною та ЄС *“необхідно закласти амбітні конкретні плани”*. *“Суть нового базового договору між Україною та ЄС – перехід від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції”*, – сказав він. Президент України висловився за те, щоб нова угода не стала модернізованим документом про партнерство і співробітництво. Положення угоди повинні містити конкретні цілі та строки їх досягнення, а також чітко визначені терміни дії, – переконаний глава держави. Він наголосив, що *“...для українського народу важливо, щоб двері ЄС залишалися відкритими. “Без цього принципового елемента політична складова майбутньої угоди не матиме сенсу”*[21].

Україна та Євросоюз також парафували погодження про спрощення візового режиму. Цей документ передбачає, що українські громадяни зможуть отримувати багаторазові довгострокові візи на 5 років. І вже вартістю не 44, а 35 євро. Також в угоді йдеться про те, що рішення про видачу або відмову у видачі візи прийматимуться протягом 10 днів, буде зменшено кількість документів, необхідних для оформлення візи.

Крім того, передбачено спрощені критерії для видачі багаторазових віз для багатьох груп людей, зокрема близьких родичів громадян ЄС, водіїв вантажівок, бізнесменів, студентів, журналістів та членів офіційних делегацій. Без-

---

коштовні візи видаватимуться близьким родичам громадян ЄС, студентам, інвалідам, журналістам та пенсіонерам. А власники дипломатичних паспортів зможуть відвідувати країни Шенгенської угоди без візи.

В обмін на такі блага Євросоюз запропонував для ратифікації угоду про так звану реадмісію. Вона встановлює чіткі критерії: коли і як повертати осіб, котрі незаконно проживають на території країн-членів ЄС до України.

Голова Європейської Комісії **Жозе Баррозу** схвалив таку українсько-європейську домовленість: *“Я дуже задоволений погодженням угод про спрощення візового режиму та реадмісію, це означатиме, що українці відтепер зможуть вільніше та легше подорожувати до Європи, у той час як будуть збільшені зусилля щодо притинення нелегальної міграції”*[22].

Підписання Угоди про реадмісію – знакова подія саміту. Її особливості в проблемності вирішення питань нелегальних мігрантів. Відкрите невдоволення Угодою було висловлене колишнім міністром внутрішніх справ України Юрієм Луценком, який заявив в інтерв'ю Deutsche Welle, що ні фінансово, ні психологічно, ні організаційно Україна не готова до підписання Угоди про реадмісію громадян третіх країн.

Ця оцінка об'єктивна і добре зрозуміла для закарпатців. Через своє географічне розташування Закарпатська область чи не найгостріше відчуває наслідки перебування на своїй території великої кількості нелегальних транзитних мігрантів – громадян країн Південно-Східної Азії, Близького та Середнього Сходу, Африки, а останнім часом і ряду країн СНД (Молдови, Грузії, Російської Федерації – головним чином вихідців із Чеченської Республіки), які в пошуках кращих умов життя або отримання політичного притулку прагнуть потрапити в країни Західної Європи і затримуються прикордонниками та міліцією при спробі незаконного переходу Державного кордону України.

Досить сказати, що за 15 минулих років кількість затриманих в області нелегальних мігрантів сягнула понад 35,5 тисячі осіб.

Динаміка зростання незаконної транзитної міграції (1991-2005 рр.)

Ро-ки	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Тис. чол.	0,2	0,4	0,6	0,4	0,6	1,4	2,3	3,7	7,6	3,7	2,7	1,2	3,0	3,0	5,0

За даними підрозділів Державної прикордонної служби та МВС України, тільки в минулому році близько 5 тисяч мігрантів із 37 країн були затримані в Закарпатській області за порушення правил перебування в Україні та спробу незаконного перетину державного кордону. Найбільша кількість затриманих припадає на Молдову – 1579 осіб, Грузію – 639 осіб, Російську Федерацію – 616 осіб, Китай – 591 особа, Індію – 529 осіб, Пакистан – 235 осіб, Бангладеш – 160 осіб, В'єтнам – 124 особи, Палестина – 104 особи, Ірак – 70 осіб.

З часу реалізації Закону України “Про біженців” у новій редакції (липень 2002 року) до територіальної міграційної служби в Закарпатській області надійшло близько 1,8 тисячі заяв від іноземців та осіб без громадянства про надання статусу біженця: 2002 р. – 70; 2003 р. – 400; 2004р. – 212; 2005 р. – 797; січень-березень 2006 р. – 300.

Протягом 2005 року надійшло 797 заяв, з яких 95,8% подано через підрозділи Державної прикордонної служби України, 2,6% – через органи внутрішніх справ, 1,6% подали заяви безпосередньо до управління. Легально перетнули кордон України на в'їзді 94 заявники (11,2%), нелегально – 746 (88,8,%) [23].

Характерним показником стурбованості високопосадовців ЄС щодо проблем нелегальної міграції є те, що в середньому за рік 500-600 тис. нелегальних мігрантів із Південно-Східної Азії та Африки потрапляють в Західну Європу через Росію, Білорусію, Словаччину та Україну (до 5тис. чол.) [24].

Поряд з негараздами в реалізації євроінтеграційного курсу України до ЄС, у 2006 році значно активізувалась практична сторона співпраці по західному сегменту зовнішньої політики України. Підтвердженням цього є те, що Україна стала одним із учасників нового фінансового механізму за Програмою Європейської політики сусідства. Згідно з ухваленим 17 жовтня 2006 року бюджетом Європейського інструменту сусідства та партнерства на найближчі сім років виділено 11 млрд. євро для 16 держав, у тому числі і для України[25].

Активізувалась співпраця України із Всесвітнім банком по фінансуванню напрямів, які співпадають з пріоритетами Банку (енергетика, транспортна сфера, боротьба з корупцією). Прем'єр-міністр Віктор Янукович на початку грудня 2006 року заявив про підготовку нової Угоди із Всесвітнім банком терміном на п'ять років. Підготовка співпадає із розробленням стратегії України на аналогічний період.

Масштабним чинником впровадження сучасних медичних стандартів в Україні стало фінансування (2 млн. євро) по проекту TACIS "Підтримка розвитку системи медичних стандартів України"[26]. Європейська комісія через Програму ЄС-TACIS започаткувала проект "Послуги з підтримки малого і середнього бізнесу у пріоритетних регіонах України". Проект розпочався у травні 2006 року[27].

Позитивом співпраці країн ЄС з Україною є і повідомлення Міністерства закордонних справ Польщі про те, що з 1 серпня скасовані транзитні візи для українців у 27 країн. Польща обіцяє зберегти максимально можливі пільги у візовому режимі з Україною в рамках Шенгенської угоди. Пільги у візовому режимі чекають українців у 2007 році, оскільки Україна та Євросоюз парафували Положення про спрощення візового режиму[28].

Україна також долучилась до Проекту ЄС "Розвиток інтегрованих соціальних служб для вразливих сімей і дітей". Ця ініціатива, фінансована Європейським Союзом, прагне зменшити кількість дітей, які перебувають у державних закладах опіки, створити умови для виховання у сім'ях та

вдосконалити нормативно-законодавчу базу впровадження ефективних соціальних технологій. Відповідні соціальні служби вже почали діяти у 32 районах і містах Київської області[29].

Проблема визначення місця України в геополітичному просторі сучасності після розширення Євросоюзу 1 травня 2004 – 1 січня 2007 року, оцінка стану реалізації євроінтеграційних прагнень, прогнозування перспективи розвитку зовнішньополітичних процесів, зародження нових викликів для нашої держави – надзвичайно динамічна. Цікавими в цьому плані є оцінки зовнішньополітичної діяльності України у 2006 році та бачення першочергових перспектив у 2007 році, які зробили Міністр закордонних справ України Борис Тарасюк та заступник голови Секретаріату Президента України Олександр Чалий. **Так, на питання про найбільший успіх зовнішньої політики України у 2006 році відповіді були такі: Борис Тарасюк:** *“Основним успіхом у зовнішньополітичній діяльності 2006 року вважаю досягнення високої динаміки політики з Європейським Союзом. У цьому контексті найважливішою подією року, що минає, є проведення 27 жовтня в м. Гельсінкі саміту Україна–ЄС, у ході якого парафоровано угоди про спрощення візового режиму для громадян України та реадмісію”*. **Олександр Чалий:** *“Найбільший успіх зовнішньої політики України у 2006 році – започаткування роботи Українсько-російської міждержавної комісії “Ющенко-Путін”*[30].

На запитання про найбільший провал зовнішньої політики України у 2006 році відповіді були наступні: Борис Тарасюк: *“Провалів у політиці протягом року не було: дипломатична служба послідовно і цілеспрямовано продовжувала визначений Президентом України зовнішньополітичний курс на всіх напрямках”*. Олександр Чалий: *“Підписання 04.01.06 р. так званих газових угод. Цей день назавжди залишиться “Перл-Харбором” української енергетичної дипломатії”*.

На запитання про найголовніші завдання зовнішньої політики у 2007 році Борис Тарасюк відповів: *“Головними вважаю*

такі завдання: завершення процесу вступу України до СОТ; проведення переговорів щодо укладення нової базової Угоди з Європейським Союзом; забезпечення набуття чинності Угоди про спрощення візового режиму для громадян України і реадмісію між Україною та ЄС; виконання Цільового плану Україна–НАТО на 2007 рік”. Олександр Чалий: “Найбільш важливими для національних інтересів будуть: Придністровське врегулювання; участь у новому глобальному перерозподілі світових енергетичних ресурсів, особливо на Європейському континенті; підвищення конкурентоспроможності в умовах членства України в СОТ. Саме це визначатиме рівень здатності країни до реалізації власного зовнішньополітичного курсу; належне забезпечення за кордоном законних прав та інтересів українських громадян і національного бізнесу.

Ключовими тактичними завданнями на 2007 рік будуть; завершення процесу вступу України до СОТ; започаткування переговорів стосовно нової посиленої угоди з ЄС; виведення на ефективний робочий режим діяльності Українсько-російської міждержавної комісії “Ющенко-Путін”; інституалізація стратегічного діалогу зі США через створення аналогічної з Росією міждержавної комісії” [31].

Виконання завдань, наведених у відповідях високопосадовців на гострі питання майбутнього України на зовнішньополітичних теренах, багато в чому залежить від внутріполітичної та економічної стабільності держави. Як свідчить стан справ у цих сферах внутрішньої політики, проблем тут немало. Так, за оцінками Володимира Радченка, віце-прем’єр-міністра України, “країна перебуває у досить тяжкому становищі” [32]. Підтвердженням цього є прогноз економічних перспектив України у 2007 році, зроблений Центром Разумкова у січні 2007 року.

Згідно з ним, за три останні місяці зовнішній борг України зріс більше як на 1,5 млрд. доларів США. Поряд з цим, валовий зовнішній борг на жовтень 2006 року сягав 45 млрд. доларів США. Частка державного боргу в цій сумі становить 25,7 %, банківські борги зросли до 21,5 %, а довгострокові зобов’язання небанківських корпорацій – до 25,6 %.

Сьогодні Україна стоїть на порозі зростання взаємопов'язаного і взаємозалежного боргового тягаря, здатного же в найближчому майбутньому істотно підвищити фінансові ризики і посилити депресивний тиск на всіх економічних агентів[33].

Виходячи з наведених прогнозів економічного та внутріполітичного стану в державі, є всі підстави стверджувати, що подолання негараздів у державі можливе лише за умови поєднання зусиль Президента, Кабінету Міністрів, Верховної Ради України, органів виконавчої влади на місцях. Оптимістичні прогнози щодо можливості спільних дій як на зовнішньополітичному, так і внутрішньополітичному векторах сьогодні є. Підтвердження цього – спільні успіхи у подоланні енергетичної кризи, виконання умов вступу до СОТ у 2007 році та інше.

Список використаної літератури

1. Потапівський В. Україна і всесвітня історія: історіософія світової та української історії XVII-XX ст. – К.: "Либідь", 2002. – С. 438-439.
2. Грушевський М. Твори у 50-томах. Серія: Суспільнополітичні твори (1894-1907) // Під ред. П.Сохань (гол. редколегії) та ін. Том 1. – Львів, Видавництво "Світ", 2002. – С. 300.
3. Гальчинський А. Помаранчева революція і Нова влада. – К.: "Либідь", 2005. – С. 281.
4. Там само.
5. Кисинджер Г. Нужна ли Америке внешняя политика? – Москва: Ладомир, 2002. – С. 254-256.
6. Мадіссон В.В., Шахов В.А. Сучасна українська геополітика: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2003. – С. 21.
7. Михальченко Н. Лимитроф Европы: случайность или судьба Украины// Украина в современном политическом пространстве. Приложение №5(10) к журналу "Персонал". – 2000. – № 2(56). – С. 6.
8. Бжезинський З. Велика шахівниця: Пер. з англ. – Львів - Івано-Франківськ, 2000. – С.12-13.
9. Там само. – С. 12-13, 62.

-
10. Гальчинський А. Помаранчева революція і Нова влада. – К.: “Либідь”, 2005. – С. 268.
  11. Там само. – С. 266.
  12. Там само. – С. 267.
  13. Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 р.» – К., 2006. – С. 145-146.
  14. Підсумки саміту Україна–ЄС /Урядовий кур’єр. – 2006. – 20 жовтня.
  15. В.Янукович. Вступ до СОТ – один із першочергових пріоритетів діяльності Уряду//<http://www.kmu.gov.ua/control/21.09.2006.p>.
  16. А.Фіалко. Зовнішня політика України /Дзеркало тижня. – 2006. – 25 лютого.
  17. Лидеры Германии, Франции и Польши хотят заключить новое соглашение с Украиной //Джерело: <http://www.unian.net/rus/news/06.12.2006>.
  18. Там само.
  19. ЄС готовий з 2007 року обговорювати нову угоду з Україною //Джерело: <http://eu.prostir.ua>.
  20. Там само.
  21. Україна та Євросоюз парафували погодження про спрощення візового режиму// Джерело: <http://eu.prostir.ua>.
  22. Там само.
  23. Товт М. Проблема біженців на новому східному кордоні ЄС та шляхи її вирішення/ Науковий вісник Закарпатського державного університету. Серія: Історія. Вип. 1(7). Міжнародні відносини та інтеграційні процеси в Україні: стан, проблеми, перспективи /Редактор І.В. Артёмов. – Ужгород: Закарпатський державний університет, 2006. – С. 90-91.
  24. Денисенко Л. У Литвина не будет “человека с ружьем”//“2000”. – 2007. – 12-18 січня.
  25. 11 мільярдів євро – на Програми Європейської політики сусідства//Джерело: Вісник Представництва Європейської комісії в Україні. <http://www.delukr.cec.eu.int>.
  26. Європейський Союз сприяє впровадженню сучасних медичних стандартів в Україні//Джерело: <http://www.delukr.cec.eu.int>.

-
27. Розпочато новий проект підтримки малого і середнього бізнесу за фінансуванням Європейського Союзу // Джерело: <http://www.delukr.ces.eu.int>.
  28. Безвізовий транзит у 27 країн ЄС для українців//Джерело: <http://www.korespondent.net>.
  29. Європейська комісія активно сприяє захисту прав дітей в Україні//Джерело: Вісник Представництва Європейської комісії в Україні. <http://www.delukr.ces.eu.int>.
  30. Зовнішньополітичний квартет: какофонія тактики, гармонія стратегії//Дзеркало тижня. – 2006. – 30 грудня.
  31. Там само.
  32. Радченко В. Країна перебуває у досить тяжкому становищі//Дзеркало тижня. – 2007. – 13 січня.
  33. Юрчишин В. Економічні перспективи 2007-го та ризики державної експансії//Дзеркало тижня. – 2007. – 13 січня.

(Політологічний вісник. Збірник наукових праць. – К.: «ІН-ТАС», 2008. – Вип 34. – 344 с. – С.264-277.)